

<https://telegram.me/pajoohegroup>

بسمه تعالی

اصول طراحی مدل مفهومی پژوهش

مطالب موجود در کانال آموزشی پژوهه :

- ✓ آموزش پروپوزال و بخش های مختلف آن
- ✓ آموزش پایان نامه و بخش های مختلف آن
- ✓ آموزش مقاله نویسی و استانداردهای آن
- ✓ اصول چاپ مقاله در ژورنالهای معتبر
- ✓ انتخاب موضوع پژوهش و معیار های آن
- ✓ اولویت های پژوهشی سازمان ها و نهاد های حمایت کننده از پایان نامه
- ✓ روش های تحقیق گوناگون به ویژه روش های آماری
- ✓ برخی نرم افزارهای مورد استفاده در تحلیل پایان نامه همچون spss , matlab
- ✓ معرفی اهم پایگاه های اطلاعاتی لاتین و فارسی در رشته های مختلف
- ✓ آموزش ترندهای برنامه WORD جهت تایپ پایان نامه و مقاله

و...

❖ لینک کانال تلگرام پژوهه: <https://telegram.me/joinchat/CffiVTvls6nn8eg4Zot5RQ>

❖ سایت پژوهه: <http://pajooheh.ir/>

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

درباره چارچوب نظری و مدل مفهومی

مدل مفهومی یا چارچوب مفهومی (conceptual framework) یا چارچوب نظری (theoretical framework) - اغلب با یک مفهوم و به صورت جایگزین هم استفاده می‌شوند - در واقع نقشه راه پژوهش هستند که پژوهشگر به کمک آن توضیح می‌دهد که برای پاسخ به پرسش پژوهشش:

- چه چیزهایی را؟
 - از چه کسانی یا چه منابعی؟
 - و چگونه می‌خواهم بپرسم؟
- برای طراحی چنین نقشه‌ای باید:
- مسئله پژوهش و حد و مرز شکاف دانشی در پژوهش به دقت چارچوب‌بندی شده باشد؛
 - پرسش و هدف پژوهش مشخص باشند؛
 - و پژوهشگر تسلط خوبی بر متون، نظریه‌ها و پژوهش‌های مرتبط داشته باشد؛
 - تا بتواند از دل آنها متغیرها و سازه‌های مناسبی را برای پژوهیدن پرسش پژوهشش استخراج کند و به پرسش‌های بالا پاسخ دهد.
- در این صورت است که پژوهشگر می‌تواند با طراحی مدل مفهومی پژوهشش به این پرسش پاسخ دهد که برای پاسخ به پرسش پژوهش و گردآوری داده موردنیاز پژوهش:
- چه متغیرها و سازه‌هایی را می‌خواهم مطالعه کنم؟
 - چرا و چگونه این متغیرها یا سازه‌ها به من کمک می‌کنند تا پرسش پژوهش را مطرح کنم؟
 - و حول محور هر سازه یا متغیر چه پرسش‌ها/گویه‌هایی می‌خواهم طراحی کنم و از جامعه پژوهش بپرسم که از سر جمع تحلیل پاسخ‌های آنها بتوانم به پرسش اصلی پژوهش پاسخ دهم؟
- به این دلیل فرق نمی‌کند پژوهش در دست انجام شما کمی‌ست، کیفی‌ست یا ترکیبی، هر پژوهش باید چارچوب مفهومی دقیقی داشته باشد تا بتوان اعتبار نقشه راه پژوهش و قدم‌های برداشته شده برای گردآوری داده و دانش تولید شده از پژوهش و مناسب بودن آنها برای پرسش و هدف پژوهش را به صورت علمی قضاوت کرد. در غیراین صورت قضاوت درباره ابزار(ها) و روش(های) استفاده شده برای گردآوری داده، جامعه یا منبع داده انتخاب شده برای پژوهش و بالاخره دقت، صحت و اعتبار داده‌ها و نتایج پژوهش ناممکن است و پژوهش

<https://telegram.me/pajoohegroup>

شکونده چون معلوم نیست پرسش پژوهش چگونه پاسخ داده شده است و چقدر پاسخ ارائه شده اعتبار، دقت و جامعیت دارد. به همین دلیل پژوهش‌هایی که فاقد مدل مفهومی یا چارچوب نظری هستند، بسیار شکونده و غیرقابل اعتماد هستند و دفاع از اعتبار و تکرارپذیری آنها تقریباً ناممکن است.

تفاوت چارچوب نظری و مدل مفهومی

عبارت چارچوب نظری معمولاً در پژوهش‌های کمی استفاده می‌شود مادامی‌که پژوهشگر برای تهیه نقشه راه و تبیین فرضیه‌های پژوهش (research hypotheses) از یک نظریه یا ترکیبی از سازه‌های چند نظریه استفاده می‌کند.

عبارت چارچوب (مدل) مفهومی معمولاً در پژوهش‌های کیفی استفاده می‌شود مادامی‌که پژوهشگر از تحلیل و دسته‌بندی یافته‌های پژوهش‌های پیشین به عنوان نقشه راهی برای طراحی ابزار و پرسش‌های عملیاتی (fieldwork questions) پژوهش استفاده می‌کند.

در هر دو صورت چارچوب نظری/مفهومی حول محور پرسش و هدف پژوهش طراحی می‌شوند و قرار است نقشه راهی برای پاسخ به پرسش پژوهش ارائه دهند. به همین دلیل در ادامه مفهوم و چگونگی اسکلت‌بندی و طرح پرسش و هدف پژوهش تشریح می‌شوند.

ساخت مدل مفهومی پژوهش

پژوهیدن عمیق و صحیح یک موضوع/پدیده/مفهوم/رویداد بدون داشتن چارچوب علمی مشخص و مستند - که به ما بگوید برای پاسخ به پرسش پژوهش چه چیزهایی باید بررسییم - تقریباً غیرممکن است.

حتی در پژوهش‌های استقرایی (inductive) که پژوهشگر با پرسشی نسبتاً باز وارد بافت پژوهش می‌شود و از جامعه پژوهش سوال می‌پرسد، پس از یکی دو مصاحبه یا مشاهده اول، مبتنی بر تحلیل پاسخ‌های دریافتی مدل مفهومی اولیه پژوهش را می‌سازد. و بعد از آن است که درمی‌یابد چه پرسش‌هایی باید از جامعه پژوهش

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

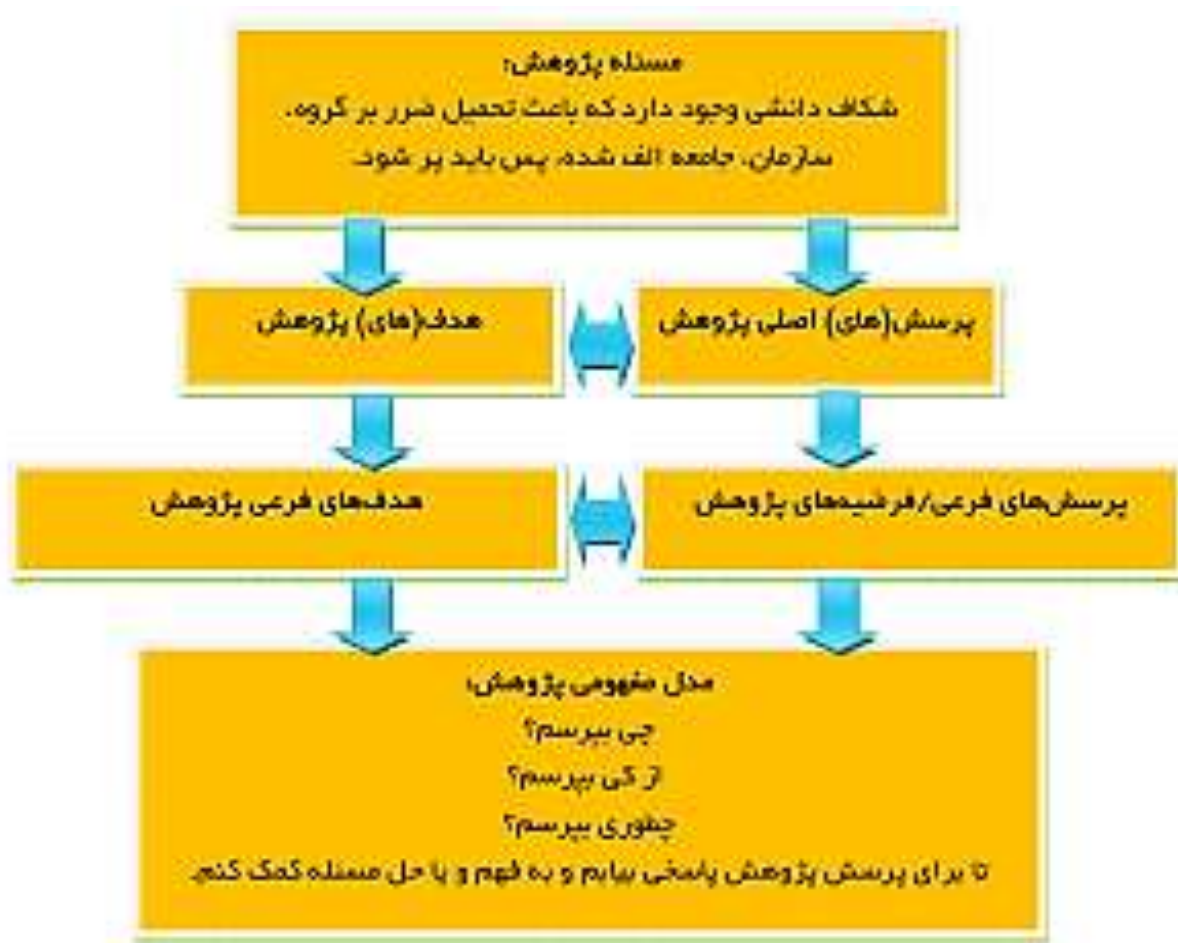
بپرسد تا آنها را عمیقا درگیر پرسش پژوهشش کند و دانش پیدا و پنهان آنها را درباره موضوع/پدیده مورد مطالعه اش استخراج و گردآوری کند.

به عبارتی کار گردآوری داده زمانی رسما شروع می شود که پژوهشگر بداند برای طرح پرسش اصلی پژوهشش باید چه پرسش هایی از جامعه /بافت پژوهشش بپرسد. و چون تقریبا هیچ موضوعی وجود ندارد که درباره آن دانشی وجود نداشته باشد، خردمندانه این است که پژوهشگر قبل از ورود به بافت پژوهش، با مطالعه و تحلیل متون و پژوهش های مرتبط - و فهم اینکه مطالعات اصیل حوزه موردنظر درباره موضوع چه پرسیده اند و از چه شیوه هایی برای پرسیدن موضوع استفاده کرده اند - با اعتماد به نفس وارد بافت پژوهش شود. این آمادگی کمک می کند پژوهشگر

- پرسش های بی ربط مطرح نکند و به این ترتیب جامعه پژوهش را به خود بی اعتماد یا بی محل نکند و فرصت های تولید دانش را از دست ندهد؛
- پرسش های خوبی که واقعا برانگیزاننده دانش پیدا و پنهان جامعه پژوهش هستند را بپرسد و یا از قلم نیاندازد؛
- و مطمئن شود که آنچه می پرسد تکراری نیست و واقعا ارزش پژوهیدن دارد؛
- بدین منظور لازم است تا پژوهشگر مدل مفهومی پژوهشش را بسازد و قبل از ساخت آن باید مطمئن شود که فونداسیون آن را مهیا کرده است.

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

همانگونه که در تصویر زیر آمده زمانی پژوهشگر می تواند برای ساخت مدل مفهومی پژوهشش دست به کار شود که بداند پرسش پژوهشش چیست و زمانی می تواند بگوید پرسش پژوهشش چیست که توانسته مسئله و هدف پژوهشش را با چارچوب بندی دقیق اسکلت بندی و بیان کند.

پس قبل از هر اقدامی:

- ابتدا مسئله پژوهش خود را به دقت - و با در نظر گرفتن شکاف دانشی - اسکلت بندی کنید؛
- سپس هدف و پرسش پژوهش خود را حول محور مسئله پژوهستان طراحی کنید؛

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

- و پس از مشخص شدن دقیق پرسش و هدف پژوهستان برای ساخت مدل مفهومی یا چگونگی پاسخ به پرسش پژوهستان اقدام نمایید.
- در ادامه آموزه‌هایی درباره این موارد ارائه می‌شوند.

گام اول – طرح پرسش اصلی پژوهش

پرسش پژوهش عصاره مسئله پژوهش است. از اینرو مسئله باید بسیار دقیق و در حد یکی دو جمله نوشته و به گونه‌ای اسکلت‌بندی شود که بتوان آن را به پرسش پژوهشی تبدیل کرد که دقیقاً طرح‌کننده چیزی باشد که پژوهش قصد دارد به آن پاسخ دهد. **به مثال زیر دقت کنید: بیانیه مسئله** مشخص نیست که آیا رویکرد مدیریت هدف‌گرا در مقایسه با رویکرد توسعه قابلیت‌های انسانی روحیه همکاری و همدلی را در کارکنان سازمان‌های بهتر خواهد کرد یا بدتر. این بیانیه دقیق به راحتی می‌تواند تبدیل به پرسش زیر شود:

- در مقایسه با رویکرد توسعه قابلیت‌های انسانی، رویکرد مدیریت هدف‌گرا چگونه می‌تواند بر روحیه همکاری کارکنان تاثیر بگذارد؟

ارزیابی پرسش پژوهش این پرسش یک پرسش پژوهش خوب طراحی شده است چون پرسشی است

- که می‌تواند پاسخ داده شود
- در ارتباط دقیق با متغیری طراحی شده که در بیانیه مسئله آمده است
- با مسئله‌ای واقعی سینک است که دغدغه مدیران سازمان‌هاست
- پرسش اصیلی است چون قبلاً پاسخ داده نشده است
- و بالاخره متغیرها/مولفه‌هایی که قرار است مطالعه شوند و روابط آنها را به دقت بیان می‌کند.

سطح روحیه کارکنان متغیر وابسته است و دو رویکرد مدیریت متغیرهای مستقل هستند. این پرسش به ما می‌گویند که طبق مطالعات پژوهشگر میان متغیر وابسته و متغیرهای مستقل رابطه‌ای وجود دارد و این روابط قرار است با یکدیگر مقایسه شوند. اگر این پرسش به اجزا و کلیدواژه‌هایش تجزیه شود، به راحتی حدود و دامنه علمی مطالعه و اینکه قرار است پژوهش به کجای بدنه دانش، دانش جدید اضافه کند مشخص می‌شود. این پرسش به پرسش‌های فرعی زیر قابل تبیین است:

- پرسش فرعی ۱- رویکرد مدیریت هدف‌گرا چگونه بر سطح روحیه همکاری کارکنان تاثیر می‌گذارد؟

<https://telegram.me/pajoohegroup>

- پرسش فرعی ۲ - رویکرد مدیریت قابلیت‌های انسانی چگونه بر سطح روحیه همکاری کارکنان تاثیر می‌گذارد؟
- پرسش فرعی ۳ - خروجی مطالعه این دو رویکرد چگونه با هم قابل مقایسه هستند؟

شیوه طرح پرسش در پژوهش‌های کمی، کیفی و ترکیبی

در پژوهش‌های کمی که هدفشان آزمون نظریه‌های موجود و فرضیه‌های مستخرج از متون و مشاهدات پژوهشگر است، پرسش پژوهش در قالب پرسش‌هایی از نوع «تا چه میزان؟»، «تا چه حد؟»، «چه مقدار؟»، «چه اندازه؟» مطرح می‌شوند. در پژوهش‌های کیفی که هدفشان فهم پدیده‌ها، مفاهیم و رویدادها، و رفتارها است پرسش اصلی در قالب پرسش‌هایی - اغلب - از نوع چستی و چگونگی - ارائه می‌شود. در پژوهش‌های ترکیبی، تلفیقی از دو پرسش کمی و کیفی مطرح می‌شود. مثلا:

براساس تجربه کاربران شبکه‌های اجتماعی، چه عواملی این شبکه‌ها را برای آنها جذاب می‌کنند؟ (پرسش کیفی)

آیا رابطه معناداری میان این عوامل وجود دارد؟ (پرسش کمی)

برای طراحی پرسش پژوهش نکات زیر باید مدنظر قرار گیرند:

- پرسش پژوهش نباید خیلی ساده مثلا از نوع «بله» یا «نه» باشد.
- پرسش پژوهش باید به گونه‌ای باشد که پاسخ به آن واقعا نیازمند پژوهش باشد.

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

- پرسش پژوهش باید دقیق و شفاف بیان شود و چارچوب آن مشخص باشد

پرسش‌های عصب	خیلی باز و بدون چارچوب	بیش از حد ساده	نامشخص و ول
چرا شبکه‌های اجتماعی فشر هستند؟	بیماری دیابت از نظر پزشکان در ایران چگونه است؟	گرم شدن زمین چه تاثیری بر محیط زیست می‌گذارد؟	
پرسش‌های مشخص	روشن و چارچوب‌بندی شده	با جزئیات و قابل پژوهش	مشخص و متمرکز
بر اساس تجربه کاربران آنلاین موضوع حریم خصوصی افراد در شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک و مای‌اسپیس چگونه است؟ این کاربران در ارتباط با حریم خصوصی و اطلاعات شخصی‌شان چه مسائلی را تجربه می‌کنند؟	سبب‌های به دیابت در ایران چه تجربیها و چالش‌های مشترکی را تجربه می‌کنند؟ چگونه این تجربیهای مشترک می‌توانند برای پیشگیری از دیابت توسط جامعه پزشکان ایرانی مورد استفاده قرار گیرند؟	چگونه گرم شدن زمین در ایران بر آلودگی محیط زیست تاثیر می‌گذارد؟	

برای درک بهتر ویژگی‌های پرسش پژوهش به دو نمونه پرسش‌های مبهم (ضعیف) و مشخص (قوی) زیر دقت کنید: برای طراحی چنین پرسش‌هایی پژوهشگر باید دانش موضوعی و دانش روش‌شناختی جامع و عمیقی درباره موضوع پژوهشش داشته باشد و توانسته باشد مسئله پژوهش خود را حول محور ادعایی علمی دال بر ناکافی بودن دانش در موضوع و بافتی مشخص اسکلت‌بندی کند. در این صورت پژوهشگر می‌تواند پرسش‌هایی (هایی) طراحی کند که تمرکز موضوعی، روش‌شناختی و بافتی دارند و به همین دلیل چارچوب مشخص و قابل ارزیابی دارند. به عنوان مثال در پرسش «شبکه‌های اجتماعی: «تمرکز موضوعی پرسش چون پژوهشگر با ابعاد و مسائل محوری شبکه‌های اجتماعی آشنایی داشته توانسته است بعد «حریم خصوصی» به عنوان یکی از مسائل و چالش‌های این حوزه را به عنوان نقطه تمرکز موضوعی پژوهشش مشخص کند. تمرکز بافتی پرسش همچنین با توجه به متفاوت بودن بافت و امکانات شبکه‌های اجتماعی و تاثیری که این تفاوت‌ها بر تجربه استفاده کاربران آنلاین از این شبکه‌ها می‌گذارد، مشخصاً دو شبکه اجتماعی فیس‌بوک و مای‌اسپیس برای مطالعه انتخاب شده‌اند. تمرکز روش‌شناختی پرسش طرح پرسش‌هایی از نوع چيستی و چگونگی و تمرکز پرسش‌ها بر تجربه کاربران

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

گرایش کیفی پژوهش را نشان می‌دهد. اینکه بناست پژوهشگر داده پژوهش از دل تجربه‌های زیسته کاربران آنلاین شبکه‌های اجتماعی استخراج کند .

گام دوم – بیان هدف اصلی و هدف‌های فرعی پژوهش

هر پژوهش معمولاً یک هدف اصلی یا aim دارد و چند هدف فرعی یا اجرایی یا objectives هدف اصلی توضیح‌دهنده دلیل انجام پژوهش است؛ چیزی است که قصد داریم با انجام پژوهش آن را محقق کنیم. هدف‌های فرعی یا اجرایی یا objectives گام‌هایی هستند که برای رسیدن به هدف اصلی برمی‌داریم. مانند پرسش پژوهش، هدف هم در پژوهش منعکس کننده مسئله پژوهش است اما با جزئیاتی بیشتر درباره اینکه قرار است چگونه و با چه روشی و با تمرکز بر چه بافت یا جامعه پژوهشی، پرسش پژوهش مطالعه شود؟ در پژوهش‌های کمی بسته به اینکه پژوهش از نوع توصیفی، مقایسه‌ای یا رابطه‌ای است - هدف پژوهش باید با عباراتی بیان شود که علاوه بر اینکه که طرح‌کننده پرسش پژوهش هستند، منعکس کننده روش پژوهش هم باشند. مثلاً:

- بررسی ارتباط میان متغیر الف و ب (مطالعه رابطه‌ای)
- مقایسه تاثیر یک متغیر بر دو یا چند گروه (مطالعه مقایسه‌ای)
- توصیف یک متغیر (مطالعه توصیفی)

مثال بیانیه هدف برای مطالعه کمی:

هدف این پژوهش بررسی ارتباط میان متغیر مستقل با متغیر وابسته از نظر (جامعه پژوهش) در (بافت موردنظر) است .

برای بیان هدف در پژوهش کیفی عناصر زیر را مدنظر قرار دهید و هدف پژوهستان را در یک جمله بنویسید:

- نوع پژوهستان را مشخص کنید (مثلاً پژوهش کیفی یا به طور مشخص تر گراند تئوری، مردم‌نگاری، موردپژوهی، پدیدارشناسی و ...)
- به پدیده مورد مطالعه اشاره کنید
- از افعال کیفی مانند: به بررسی مفهوم ... می‌پردازد؛ پدیده / مفهوم را مورد بررسی قرار می‌دهد؛ به شناسایی / کشف عوامل تاثیرگذار بر می‌پردازد.
- به جامعه پژوهش خود - اگر مشخص است - اشاره کنید

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

- بافت پژوهش یا زمینه‌ای که قرار است پژوهش در آن انجام شود را مشخص نمایید.

مثال بیانیه هدف برای مطالعه کمی:

این پژوهش کیفی/گراندد تئوری (نوع پژوهش) قصد دارد مفهوم حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی (پدیده) را از منظر کاربران آنلاین شبکه اجتماعی (جامعه پژوهش) فیس‌بوک (بافت پژوهش) کشف و تشریح کند. در این پژوهش منظور از شبکه‌های اجتماعی است و حریم خصوصی عبارت است از یا به این مولفه‌ها کوژیگی‌ها اشاره دارد (تعریف پدیده مورد مطالعه).

هدف‌های فرعی/اجرائی یا objectives

برای تبیین هدف‌های فرعی یا objectives باید توضیح دهید که قرار است چه کارهایی انجام دهید تا هدف پژوهستان را محقق کنید. مثلاً برای رسیدن به هدف تعریف شده در پژوهش کیفی می‌توانیم این گام‌ها یا هدف‌های فرعی را برای پژوهش تعریف کنیم:

- مطالعه متون مربوطه و شناسایی مولفه‌های تعریف کننده حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی - به طور کلی - و در شبکه اجتماعی فیس‌بوک به طور مشخص
- دسته‌بندی و طراحی مدل مفهومی حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی
- طراحی ابزار پژوهش حول محور مدل مفهومی
- گردآوری و تحلیل داده موردنیاز از طریق مصاحبه با کاربران آنلاین شبکه اجتماعی فیس‌بوک
- دسته‌بندی و مدل‌سازی یافته‌ها
- اعتباریابی مدل نهایی از طریق پیمایش

گام سوم - طراحی پرسش‌های فرعی و فرضیه‌های پژوهش

پس از طرح پرسش اصلی پژوهش که معمولاً یک یا دو پرسش است، برای ورود به بافت پژوهش باید پرسش‌های عملیاتی‌تر و مشخص‌تری تبیین شوند. این پرسش‌ها مشخص می‌کنند که قرار است پرسش اصلی پژوهش چگونه (یا در قالب چه پرسش‌ها و فرضیه‌هایی) پرسیده شود؟

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

به عبارتی برای پژوهیدن پرسش پژوهش قرار است چه پرسش‌هایی پرسیده شوند؟

برای طرح چنین پرسش‌هایی لازم است تا مجدد پژوهشگر به متون و پژوهش‌های مرتبط مراجعه کند اما این بار با تمرکز بیشتر روی بعد یا ابعاد موضوعی که تصمیم گرفته است مورد پژوهش قرار دهد. یادآوری می‌شود که پژوهش اصولاً و اساساً فرایند «تکرار-تا-اشباع» است.

با هر بار مطالعه حدود و دامنه پژوهش مشخص‌تر می‌شود و در هر مرحله که حدود و دامنه پژوهش مشخص‌تر می‌شود لازم است تا پژوهشگر مطالعه‌اش را متمرکزتر کند. یعنی روی متون و پژوهش‌هایی (یا یافته‌هایی) زوم کند که به او کمک می‌کنند تا پرسش پژوهشش را دقیق‌تر و موثرتر از جامعه پژوهشش بپرسد.

از این منظر خروجی هر مرحله مطالعه متون و پژوهش‌ها، فیلتر (یا گستره و عمق) مطالعاتی پژوهشگر را مشخص‌تر و باریک‌تر می‌کند. این فیلتر ابتدا با رصد شکاف دانشی و بیان مسئله باریک می‌شود، سپس با طرح پرسش و هدف پژوهش و بعد از آن هم با طرح پرسش‌های فرعی و یا فرضیه‌های پژوهش و در نهایت هم با مدل مفهومی پژوهش. بنابراین در این مرحله، با در دست داشتن پرسش اصلی پژوهش، پژوهشگر باید سراغ متون و پژوهش‌ها برود تا بتواند پرسش‌های فرعی و یا فرضیه‌های پژوهشش را ارائه کند. برای درک بهتر این موضوع به مثال زیر دقت کنید:

پژوهشگری که قصد دارد درباره میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشکده الف در دانشگاه مطالعه‌ای انجام دهد باید - با در نظر گرفتن شکاف دانشی - مشخص کند می‌خواهد چه پرسش‌هایی را درباره سواد اطلاعاتی مطرح کند. مثلاً اینکه:

- آیا می‌خواهد درباره مهارت «فهم و بیان نیاز اطلاعاتی» دانشجویان پرسش‌هایی مطرح کند؟
- یا مهارت «جستجوی اطلاعات و مدیریت جستجو» آنها؟

اگر قرار است درباره مهارت «فهم و بیان نیاز اطلاعاتی» دانشجویان پرسش‌هایی را مطرح کند، این پرسش‌ها

حول محور چه سازه‌ها یا مولفه‌هایی قرار است طراحی شوند؟

برای پاسخ به این پرسش لازم است تا پژوهشگر مطالعه عمیقی درباره چستی و ابعاد گوناگون مهارت «فهم و بیان نیاز اطلاعاتی» در بافت پژوهش و یادگیری - که بافت غالب پژوهش مورد نظر است - داشته باشد (بافت غالب پژوهش مورد نظر پژوهش و یادگیری است چون جامعه هدف دانشجویان هستند و فعالیت اصلی آنها پژوهش و یادگیری است) و درباره اینکه اصولاً دانشجویی که در بافت پژوهش و یادگیری توانایی فهمیدن و

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

بیان نیاز اطلاعاتی اش را دارد از چه دانش و مهارت‌هایی برخوردار است و با چه مولفه‌هایی این توانایی او قابل سنجش هستند؟

احتمالاً پس از تحلیل متون (مدل‌ها و استانداردها) و پژوهش‌های مرتبط در نهایت بتواند «فهم و بیان نیاز اطلاعاتی» را در قالب مولفه‌های زیر تعریف کند:

- توانایی تشخیص ابعاد مختلف موضوع در دست پژوهش یا موردعلاقه
 - توانایی ارائه نقشه‌ای از مفاهیم مرتبط با موضوع
 - توانایی فهم زبان و سازمان دانش ثبت شده در منابع و پایگاه‌های اطلاعات رشته موردنظر
 - توانایی اسکلت‌بندی عنوان پژوهش در قالب یک بیانیه (statement) شسته رفته
 - توانایی تجزیه عنوان پژوهش به کلیدواژه‌ها و اجزای تشکیل دهنده‌اش
 - توانایی بیان (یا ترجمه) نیاز اطلاعاتی به زبان منابع و پایگاه‌های اطلاعات
- از سرجمع این مولفه‌هاست که پژوهشگر می‌تواند پرسش‌های فرعی پژوهشش را طراحی کند و بر پایه آنها مدل مفهومی پژوهشش را بسازد. یعنی به صورت دقیق بگوید با تمرکز بر چه مولفه‌هایی قصد دارد میزان توانایی «فهم و بیان نیاز اطلاعاتی» دانشجویان هدف را مطالعه و اندازه‌گیری کند. در این صورت پرسش اصلی او می‌تواند در عبارت زیر تبیین شود:

- وضعیت توانایی «فهم و تبیین نیاز اطلاعاتی» دانشجویان دانشکده الف دانشگاه ... چگونه است؟ و پرسش‌های فرعی او در قالب چند پرسش زیر قابل تبیین هستند که می‌توانند در بافت انجام پروژه‌های کلاسی - و در بافت رشته و یا حتی درسی مشخص - مورد مطالعه قرار گیرند:

- سطح توانایی دانشجویان در حوزه تشخیص ابعاد مختلف یک موضوع چگونه است؟
- سطح توانایی دانشجویان در حوزه ارائه نقشه مفهومی موضوع پژوهششان چگونه است؟
- سطح توانایی دانشجویان در فهم زبان و ساختار محتوای پایگاه‌های اطلاعات مرتبط چگونه است؟
- سطح توانایی دانشجویان در اسکلت‌بندی عنوان پژوهششان چگونه است؟
- سطح توانایی دانشجویان در تجزیه عنوان پژوهششان و تعیین ابعاد دقیق عنوان پژوهششان چگونه است؟
- سطح توانایی دانشجویان در ترجمه و فرمول‌بندی نیاز اطلاعاتی‌شان در پایگاه‌های اطلاعات مرتبط چگونه است؟

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

در صورتی که پژوهشگر موارد بالا را از دل متون و پژوهش‌های معتبر استخراج کرده باشد، بسته به رویکرد و روش انتخابی برای انجام پژوهشش، می‌تواند آنها را در قالب فرضیه‌هایی هم مطرح کند. مثلاً اینکه:

- بین میزان ورزیدگی دانشجویان در طراحی نقشه مفهومی و تبیین نیاز اطلاعاتی‌شان رابطه معنادار مثبتی وجود دارد.
- بین ورزیدگی دانشجویان در استفاده از نمایه‌های موضوعی مندرج در پایگاه‌های اطلاعات و تبیین نیاز اطلاعاتی‌شان رابطه معنادار مثبتی وجود دارد.
- و....

گام چهارم – ساخت مدل مفهومی پژوهش

در صورت انجام صحیح فعالیت‌ها در مراحل پیشین و اسکلت‌بندی درست پرسش‌های فرعی و یا فرضیه‌های پژوهش، در این مرحله پژوهشگر می‌تواند متون و پژوهش‌های مرتبط را با هدف پاسخ به پرسش زیر مطالعه کند و ویرایش نهایی مدل مفهومی پژوهشش را بسازد. برای طرح پرسش زیر چه پرسش‌هایی باید از جامعه پژوهشم بپرسم؟

- سطح توانایی دانشجویان در ترجمه و فرمول‌بندی نیاز اطلاعاتی‌شان در پایگاه‌های اطلاعات مرتبط چگونه است؟

به عبارتی برای بررسی سطح توانایی دانشجویان در ترجمه و فرمول‌بندی نیاز اطلاعاتی‌شان در پایگاه‌های اطلاعات باید چه مولفه‌هایی از جامعه پژوهش پرسیده شوند یا چه مولفه‌هایی باید برای بررسی و فهم در رفتار، دیدگاه‌ها، و تجربه‌های آنها مدنظر قرار گیرند؟ برای پاسخ به این پرسش لازم است تا پژوهشگر به متون، استانداردها، مدل‌ها و نتایج پژوهش‌های پیشین مراجعه کند. احتمالاً پس از مطالعه این متون به مواردی مانند موارد زیر دست می‌یابد که می‌تواند برای ساخت ابزار پژوهش جهت بررسی یا سنجش سطح توانایی دانشجویان در ترجمه و فرمول‌بندی نیاز اطلاعاتی‌شان در پایگاه‌های اطلاعات مدنظر قرار دهد:

- توانایی استفاده از تزاروس‌ها
- توانایی استفاده از نمایه‌های موضوعی
- توانایی دنبال کردن کلیدواژه‌های مقالات

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

- توانایی یافتن واژه‌های اعم، اخص و هم‌ارز موضوع موردنظر
- و

مدل مفهومی پژوهش باید به گونه‌ای طراحی شود که پژوهشگر بتواند به سه پرسش زیر پاسخ دهد :

- **چی پرسم؟** پرسش‌های عملیاتی پژوهش)
- **از کی پرسم؟** جامعه پژوهش)
- **چطوری پرسم؟** روش گردآوری و تحلیل داده)

پاسخ به این سه پرسش آجرهای چارچوب نظری یا مدل مفهومی پژوهش را تشکیل می‌دهند. منظور از «چی پرسم؟» این است که برای پاسخ به پرسش اصلی و پرسش‌های فرعی یا فرضیه‌های پژوهش چه پرسش‌هایی از جامعه پژوهش باید پرسم؟ روی چه متغیرها، مولفه‌ها، عوامل، ابعاد یا سازه‌هایی باید تمرکز کنم؟ این پرسش‌ها را از چه کسی یا چه منابعی باید پرسم؟ و چگونه باید پرسش‌های عملیاتی را پرسم تا بتوانم به پرسش(ها)/فرضیه(های) پژوهش پاسخ دهم و مسئله پژوهش را حل کنم؟ در ادامه این سه عنصر تشریح می‌شوند :

چی پرسم؟

با پاسخ به پرسش «چی پرسم؟» پژوهشگر می‌تواند ابزار موردنیاز برای گردآوری داده و پاسخ به پرسش پژوهش را به صورت دقیق طراحی و چارچوب‌بندی کند و به این ترتیب حد و مرز پژوهش خود را به صورت دقیق‌تر مشخص نماید. یعنی مشخص کند که قرار است پژوهش درباره یک موضوع چه چیزهایی پرسد؟ و به این ترتیب تکلیف خواننده و کمیته داوری را مشخص کند که قرار است پژوهش درباره یک موضوع چه چیزهایی پرسد؟ این یعنی چارچوب‌بندی دقیق پژوهش و مشخص کردن نقشه راه پژوهش از مرحله ورود به بافت و تعامل با جامعه پژوهش تا تولید دانش و پاسخ دادن به پرسش پژوهش. در این صورت است که کار داوری و اعتبارسنجی پژوهش با متر مشخصی قابل اندازه‌گیری می‌شود :

- اینکه آیا پژوهشگر نقشه راه مناسبی برای پژوهش انتخاب کرده است؟
- آیا این نقشه راه او را به پاسخ می‌رساند؟
- یا نقشه راه غلط است و او را به ناکجاآباد می‌رساند؟

<https://telegram.me/pajoohegroup>

از کی پرسیم؟

پس از تعیین اینکه قرار است چه چیزهایی درباره موضوع موردنظر پرسیده شوند، پژوهشگر می تواند تعیین کند که چه افراد و یا منابعی مناسب ترین و بهترین گزینه ها برای پاسخ به پرسش های پژوهش او هستند و می توانند داده موردنیاز او را در اختیارش قرار دهند. در این مرحله هم مطالعه متون و پژوهش های پیشین می توانند به انتخاب جامعه مناسب برای پژوهش کمک کنند. مطالعه پژوهش های مولد و غیرمولد هر دو درس هایی برای پژوهشگر دارند که به او می گویند چه منبعی - چه افراد، گروه ها و ... - می تواند بهترین منبع داده برای پژوهش او باشند و داده موردنیازش را عرضه کنند .

چطوری پرسیم؟

پس از تعیین جامعه پژوهش است که پژوهشگر می تواند مناسب ترین روش برای تعامل با آنها و استخراج تجربه، دانش، و یا دیدگاه آنها را تعیین کند. چون تعامل با گروهی کودک در مقایسه با یک گروه بزرگسال مناسبات متفاوتی را می طلبد. تعامل با گروهی دانشجو در مقایسه با تعامل با گروهی از اساتید مناسبات متفاوتی را می طلبد. برای هر گروه پرسش پژوهش باید از زاویه متفاوت و با شیوه ای متفاوت مطرح شود تا پاسخ موردنیاز را به دست دهد. برای طراحی درست پژوهش لازم است تا مدل مفهومی پژوهش به سه پرسش بالا به ترتیب پاسخ دهد. چرا؟ چون تا ندانیم چه چیزی می خواهیم پرسیم نمی توانیم بهترین و مناسب ترین منابع (جامعه پژوهش) را برای پرسش خود انتخاب کنیم. و تا ندانیم از چه کسی یا چه منبعی می خواهیم داده موردنیاز پژوهشمان را به دست آوریم نمی توانیم مناسب ترین و بهترین روش را برای تعامل با منبع/منابع داده انتخاب کنیم. به عنوان مثال شیوه طرح پرسش درباره موضوع اعتماد در بانکداری اینترنتی از سه گروه زیر ملزومات کاملا متفاوتی را طلب می کند :

- اساتید بانکداری
- مسئولان بانک
- کاربران بانک

<https://telegram.me/pajoohehgroup>

- دانشجویان علوم بانکداری
- در میان سه پرسش بالا بسیار مهم است که پاسخ به پرسش اول «چی پرسیم؟» به صورت تصویری قبل از بخش روش ارائه شود تا خواننده بتواند دریابد که :
- ابزار پژوهش - مثلا محتوای پرسشنامه، یا پرسش‌های مصاحبه یا پرسش‌های مشاهده و ... - روی چه مبنای نظری سوار شده‌اند و حول محور چه متغیرها، مولفه‌ها و یا سازه‌هایی طراحی شده‌اند.
- و این مبنا چقدر معتبر، جامع و دقیق است؟

منابع و مآخذ

- Edmonds, W. Alex and Kennedy, Tom D. 2013. An Applied Reference Guide to Research Designs: Quantitative, Qualitative, Mixed Methods. London: Sage
- Kinmond, Kathryn. 2012. Doing your qualitative psychology project, Chapter 2: [Coming up with a research question](#). Sage Publication Online. Retrieved in 28 Dec 2015
- Laerd Dissertations. 2012. [How to structure quantitative research questions](#). Lund Research Ltd. Retrieved in 28 Dec 2015
- McGaghie, William C.; Bordage, Georges; Shea, Judy A. 2001. [Problem Statement, Conceptual Framework, and Research Question](#), Academic Medicine 76(9): 923-924. Retrieved in 25 Dec 2015
- Ploeg, Jenny. 1999. [Identifying the best research design to fit the question. Part 2: qualitative designs](#). Evidence-based Nursing. 2: 36-37
- Writing Studio. 2007. [Formulating Your Research Question](#). Vanderbilt College of Arts and Science, USA. Retrieved in 28 Dec 2015
- Writing Studio. [2015]. [What Makes a Good Research Question?](#) Thomson Writing Program, Duke University, Retrieved in 28 Dec 2015

نویسنده: مریم نظری